

УДК [811.161.3:81'373]:2

М.К. Чарнякевіч,

аспірант кафедры беларускага мовазнаўства БДПУ

ПЕРЫЯДЫЗАЦЫЯ РАЗВІЦЦА СІСТЭМЫ КАНФЕСІЙНАЙ ЛЕКСІКІ Ў СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

XX стагоддзе ў цэлым характарызуецца актывізацыяй працэсаў фарміравання, кадыфікацыі і развіцця беларускай літаратурнай мовы. У 1920-я гг. назіраецца інтэнсіўная навуковая дзейнасць у галіне тэрміналогіі, у тым ліку і канфесійнай. З улікам інтралінгвістычных (унутрымоўных) і экстралінгвістычных фактараў, а таксама колькасных паказчыкаў у дынаміцы выдання рэлігійных слоўнікаў, канфесійнай перыёдыкі, богаслужэбных, катэхізатарскіх кніг можна вылучыць асноўныя этапы развіцця сістэмы канфесійных намінацый:

- першы этап (1910-я – 1930-я гг.);
- другі этап (1930-я – 1980-я гг.);
- трэці этап (др. пал. 1980-х – пач. XXI ст.).

Важнейшымі ўнутрымоўнымі фактарамі развіцця сістэмы рэлігійнай лексікі з'яўляюцца наступныя: ступень распрацаванасці мовы на момант выхаду рэлігійных выданняў, катэхізатарскіх і богаслужэбных тэкстаў, перакладаў кніг Бібліі; арыентацыя на заходнюю (польскую) ці ўсходнюю (царкоўнаславянскую) моўную традыцыю; змена правапісных норм. Найбольш істотнымі экстралінгвістычнымі фактарамі выступаюць уплыў грамадства на мову, функцыі, якія яна выконвае на пэўным этапе свайго развіцця, а таксама адносіны дзяржаўных інстытутаў і грамадскасці да рэлігіі, інтэнсіўнасць атэістычнай прапаганды і поліканфесійнасць беларускага народа.

Мэта артыкула – характарыстыка двух этапаў развіцця сістэмы рэлігійнай лексікі сучаснай беларускай мовы.

Першы этап (1910-я – 1930-я гг.). Верхнюю храналагічную мяжу дадзенага этапу можна акрэсліць 1910 г., калі быў выдадзены першы нумар часопіса «Праваслаўны братчык» на беларускай мове (1910–1911 гг.). Ніжняя мяжа абумоўлена выхадам праекта «Аб зменах і спрашчэнні беларускага правапісу» (1933 г.), які істотна паўплываў на сістэму беларускай літаратурнай мовы на ўсіх узроўнях, у тым ліку і на лексічным.

Першыя перакладныя тэксты характарызуецца вялікай колькасцю неапраўдана ўжытых наватвораў, адхіленнямі ад граматычнай нормы, што тлумачыцца недастатковай распрацаванасцю беларускай літаратурнай мовы і ўплывам пурыстычных тэндэнцый. На працягу першага этапу былі выдадзены пераклады

А. Луцкевіча («Паводле Мацьвеа сьв. Эвангелье», Лодзь, 1927 г.; «Паводле Марка сьв. Эвангелье», Лодзь, 1928 г.; «Паводле Іоана сьв. Эвангелье», Лодзь, б.д.; «Паводле Марка сьв. Эвангелье», Гэльсінкі, б.д.; «Новы Завет Госпада нашага Ісуса Хрыста і псалмы», 1931 г.), кс. Ід.Бобіца («Niadzelašnija Evanhelii i Navuki», Вільня, 1921 г.), К. Сваяка («Hołas dušy. Kniška dla nabaženstva dla bielarusaŭ-katalikoŭ», Вільня, 1926 г.), «Праваслаўны малітваслоў на царкоўна-славянскай і беларускай мове» (Варшава, 1933 г.).

Для перакладных тэкстаў першага этапу характэрна арыентацыя на заходнюю або ўсходнюю моўную традыцыю ў залежнасці ад веравызнання перакладчыка і яго аднесенасці да праваслаўнай, каталіцкай ці пратэстанцкай царквы. Акрамя канфесійнай прыналежнасці, пры аналізе перакладаў неабходна ўлічваць пурыстычныя тэндэнцыі, якімі кіраваліся перакладчыкі.

На працягу 1910 – 1930-х гг. па-беларуску былі выдадзены наступныя катэхізатарскія тэксты: «Karotkaja historyja sviataja» (Санкт-Пецярбург, 1914 г.; перавыданне – Вільня, 1917 г.), «Свяшчэнная гісторыя Старога Завету» С. Паўловіча (Вільня, 1926 г.), «Karotki katechizm dla bielarusaŭ-katalikoŭ» (Вільня, 1927 г.) Ж. Рэсеця, «Historyja ŭsviataja abo biblijnaja Staroha Zakonu» В. Гадлеўскага (Вільня, 1930 г.; 1933 г.). Аўтары перакладаў карыстаюцца дзвюма графічнымі сістэмамі, прычым прадстаўнікі каталіцкага веравызнання аддаюць перавагу лацінцы, а праваслаўнага або пратэстанцкага – кірыліцы.

У другой палове 1920-х гг. была заснавана значная колькасць рэлігійных выданняў. Да заходнебеларускіх адносяцца такія газеты і часопісы, як «Беларуская зарніца» (1928 г.), «Віленскі царкоўны двухтыднёвік» (1927–1929 гг.), «Голас праваслаўнага Беларуса» (1931–1932 гг.), «Светач Беларусі» (1930–1935 гг.), «Царква і народ» (1932–1933 гг.). Акрамя названых, былі выдадзены часопіс «Праваслаўны беларус» (1925 г.) і «Праваслаўная Беларусь» (1926–1928 гг.) і інш.

У перакладных слоўніках 1920-х гг. выразна прасочваюцца пурыстычныя тэндэнцыі і імкненне да маніфестацыі сродкаў роднай мовы. Гэта адлюстроўваюць такія выданні, як

«Маскоўска-беларускі слоўнік» М. і Г. Гарэцкіх (Вільня, 1920 г.), «Расійска-крыўскі (беларускі) слоўнік» В. Ластоўскага (Коўна, 1924 г.), «Беларуска-расійскі слоўнік» М. Байкова і С. Некрашэвіча (Менск, 1926 г.), «Расійска-беларускі слоўнік» С. Некрашэвіча і М. Байкова (Менск, 1928 г.).

Адзначым наступныя фанетычныя, семантычныя і дэрывацыйныя асаблівасці рэлігійных намінацый, зафіксаваных у перакладных слоўніках 1920-х гг.:

1) пераклад запазычаных рэлігійных намінацый уласнабеларускімі адпаведнікамі: *атеізм – бязвернасьць, нявер’е ў Бога* [РКС], *няверства* [БРС-1926], *акафіст – хваласьпеў* [РКС], *неофіт – навічок, ноўчык* [РКС], *симонія – сьвятакупства* [РКС] і інш.;

2) выкарыстанне характэрных для беларускай мовы фармантаў: суфіксаў *-лів-, -асць-, -н-* пры абазначэнні абстрактных паняццяў: *багавейнасьць* [РКС], *богабойнасьць* [РКС], *дабразвесьльівацьць* [РКС], *несмяротлівацьць* [РКС], *няўмірушчасьць* [БРС-1926]; суфіксаў *-н-, -ік- (-іц-)* пры абазначэнні асобы: *казальнік* [БРС-1926], *касьцельнік* [РКС], *ключнік* [РКС], *малебнік (малебніца)* [РКС], *посьнік (посьніца)* [РКС] і інш.;

3) замена царкоўнаславянскіх лексічных адзінак польскімі адпаведнікамі: *афяра – 1) жертва, жертвоприношение; 2) обет* [БРС-1926]; *благочиніе – дэканат* [РКС]; *папа – папез* [РКС]; *преподобный – вялебны* [БРС-1926; РКС]; *придел – капліца* [РКС] і інш.;

4) выкарыстанне русізмаў і царкоўнаславянстваў: *пакаяньне* [БРС-1926], *разпяцьце* [РКС] і інш.;

5) ужыванне наватвораў і дыялектызмаў: *баядаш (паникадило)* [РКС], *запусты (заговение)* [БРС-1926; РКС], *збожнасьць (богобоязненность)* [БРС-1926], *наўзьбежнік (предтеча)* [РКС], *падкапак (камилавка)* [РКС], *папавáць (быць свяцэнніком)* [БРС-1926]; *подніца (дискос)* [РКС], *спачынца (подвижник)* [РКС], *уцелаішчаньне (воплощение)* [РКС] і інш.

На працягу першага этапу развіцця сістэмы канфесійнай лексікі заўважаецца пільная ўвага перакладчыкаў і аўтараў лінгвістычных і перыядычных выданняў да беларускага слова, падкрэсліваецца магчымасць мовы выконваць сакральную функцыю. Вялікая колькасць запазычаных рэлігійных намінацый, што выкарыстоўваюцца ў той ці іншай канфесійнай сферы, абумоўлена пэўнай веравызнаўчай традыцыяй і статусам грэчаскай, лацінскай, польскай і царкоўнаславянскай моў як моў сакральных. Разгледжаны этап характарызуецца актыўнай словатворчай практыкай, на пра-

цягу дадзенага прамежка часу ўзнікла значная колькасць наватвораў. Адзначым, што многія са створаных у той час неалагізмаў так і не атрымалі шырокага ўжывання ў рэлігійным і свецкім жыцці беларусаў па прычыне сваёй штучнасці і незразумеласці (*балвахвал* – ідо-лопоклонник [БРС-1926], *крыжмо* – миро [РКС], *прозьвесьць* – благовест [РКС] і інш.).

На працягу 1910–1930-х гг. XX ст. былі закладзены асновы для далейшага развіцця і нармалізацыі сістэмы рэлігійнай лексікі беларускай мовы.

Другі этап (1930–1980-я гг.). Праект «Аб зменах і спрашчэнні беларускага правапісу» 1933 г. аказаў значны ўплыў на склад рэлігійных намінацый і іх напісанне. Навукоўцамі неаднаразова падкрэслівалася, што рэформа 1933 г. выконвала найперш ідэалагічныя задачы [1–5]. Паводле сцверджання С.М. Запрудскага, адбыўся значны зрух лексічных нормаў, актыўнае нівеліраванне беларускай лексікі з мэтай максімальнага набліжэння да рускіх слоў і распадабненне лексічных адзінак беларускай мовы з польскімі словамі [6, с. 306]. Акрамя таго, у выніку названай рэформы было значна абмежавана ўжыванне спецыфічнай беларускай лексікі, шматлікіх наватвораў, дыялектызмаў. Гэтыя асаблівасці паўплывалі і на сістэму нацыянальнай рэлігійнай лексікі.

Пры аналізе дадзенага этапу варта адзначыць важнасць такіх экстралінгвістычных фактараў, як грамадскія антырэлігійныя настроі, уціск царквы і яе святароў, забарона прымаць удзел у царкоўных службах, незацікаўленасць дзяржавы ў развіцці і кадыфікацыі рэлігійнай лексікі. Вылучэнне ніжняй мяжы абумоўлена істотнымі зменамі ў адносінах да царквы з боку дзяржавы і грамадскасці, што было звязана з афіцыйным святкаваннем 1000-годдзя хрышчэння Русі.

Нягледзячы на вышэйназваныя складанасці, у перыяд з 1933 па 1980-я гг. працягваюць выходзіць пераклады Бібліі, богаслужэбных кніг, з’яўляецца вялікая колькасць новых рэлігійных выданняў. Аднак уся актыўная дзейнасць у гэтым кірунку праходзіць па-за межамі этнічнай тэрыторыі Беларусі. Як адзначае Ю. Гарбінскі, у 1920–1941 і 1944–1988 гг. у падсавецкай Беларусі легальна не выйшла ніводнага беларускамоўнага царкоўнага выдання [7, с. 170].

На працягу другога этапу была выдадзена значная колькасць перакладаў Свяшчэннага Пісання: «Чатыры Эвангеліі і Апостальскія дзеі» В. Гадлеўскага (Вільня, 1939 г.); «Новы Завет Госпада нашага Ісуса Хрыста і псалмы» А. Луцкевіча (2-е выданне, без змен,

Лондан, 1948 г.), «Sviataja Evanelija i Apostalskija Dsei» П. Татариновича (Рым, 1954 г., 1959 г.); «Святое Письмо. Книгі Старога Запавету. Книжыца I. Книга Руты, Книга прарока Езля, Книга прарока Ёны» Я. Пятроўскага (Нью-Ёрк, 1959 г.); «Новы Закон Спадара і Спаса нашага Ісуса Хрыста» Я. Станкевіча (Нью-Ёрк, 1959); «Святая Біблія: Книгі сьвятога Письма Старога й Новага закону» Я. Станкевіча і М. Гімліна (Нью-Ёрк, 1973 г.), «Прамікэмы 8-і гласаў, Апосталы і Эвангельлі ў беларускім перакладзе для літургічнага ўжытку ў нядзелі і сьвяты» (Лондан, 1967 г.), «Прыповесьці паводле Эвангелля Матэя–Марка–Лукі–Яна» Я. Германовіча (1970 г.).

Паколькі перакладныя выданні, катэхізатарскія кнігі і падручнікі для школ выдаваліся ў эміграцыі, большасць перакладчыкаў прытрымліваліся арфаграфічных нормаў, характэрных для мовы да рэформы 1933 г. Гэта з’яўляецца вынікам існавання двух ‘варыянтаў’ [8] або ‘стандартаў’ [9–10] беларускай мовы – «тарашкевіцы» і «наркамаўкі».

У беларускіх кнігах Бібліі, богаслужэбных і катэхізатарскіх выданнях другога этапу адлюстравана тэндэнцыя да замены асобных запазычаных слоў беларускімі лексічнымі адзінкамі, якія часцей за ўсё ствараліся аўтарамі перакладаў.

З богаслужэбных кніг у перыяд з 1933 па 1980-я гг. выйшлі «Hołas dušy. Kniška dla nabaženstva dla bielarusau-katalikoŭ» (2-е выд., Вільня, 1934 г.), «Праваслаўны месяцаслоў на 1942 г.», «Vučysia i malisia. Malitaŭničak vučnia-katalika» А. Станкевіча (Вільня, 1944 г.), «Божым шляхам. Малітоўнік для беларусаў» а. Л. Гарошкі (Рым, 1946 г.), «Акафіст перад цудоўным Жыровіцкім абразом Божай Маці» (Дынгольфінг, 1948 г.), «Акафіст да сьв. Афрасіньні, кн. Полацкай, апякункі і прасьветніцы зямлі беларускай» (Фленсбург, 1949 г.), «Служба Божая або сьв. Літургія сьвятога Яна Хрызастама, а таксама некаторыя дадатковыя малітвы на розныя нагоды і ўрачыстасці ды штодзённыя пацеры» (Чыкага, 1958 г.), «Праваслаўны малітоўнік» (Паўн. Амерыка, 1966 г.), «Імша войтыўная ўва ўсякай патрэбе абноўленага абраду з беларускай мовай» (Рым, 1966 г.), «“Службоўнік” мітрапаліта Мікалая (Мацукевіча)» (Таронта, 1980 г.) і інш.

Частка з названых кніг адсутнічае ў бібліятэках Беларусі, што ўскладняе аналіз сістэмы канфесійнай лексікі гэтага этапу. Адною з прычын, якая тлумачыць непрадстаўленасць значнай колькасці рэлігійных выданняў, выступае знішчэнне фондаў Нацыянальнай бібліятэкі ў час Вялікай Айчыннай вайны.

Пасля 1933 г. па-за межамі этнічнай тэрыторыі Беларусі пачынаюць актыўна выдацца падручнікі па Законе Божым для свецкіх і царкоўных школ: «Першая навука Закону Божага. Падручнік для пачатковых школ (I–IV раздзелы)» (Варшава, 1935 г.), «Першая навука Закону Божага з беларуска-славянскім букваром» (Варшава, 1936 г.), «Сьвяшчэнная гісторыя Новага запавету. Падручнік для беларускіх школ і самаадукацыі» (Варшава, 1936 г.; 2-е выд. – Кліўленд, 1964 г.) С. Паўловіча, «Падручнік Закону Божага для сям’і і школы. Кніга I» епіскапа Афанаса I (Апанас Мартос) (Ватэнштэт, 1947 г.), «Новы Заповіт. Падручнік па Закону Божым для беларускіх пачатковых і сярэдніх школ» (Ватэнштэт, 1948 г.).

Да катэхізатарскіх кніг, выдадзеных па-беларуску, адносяцца «Božaje Slova. Lekcyi, Evanelii i Pramovy na Niadzieli i Sviaty» (Львоў-Вільня, 1938 г.), «Hołas dušy. Padručnik zycsia – praktyki relihijnej dla bielarusau-katalikoŭ» (Рым, 1949 г.) А. Станкевіча, «Каціхізіс або навука веры» (Мельбурн, 1960 г.).

У гэты часавы прамежак за мяжой актыўна развіваецца і функцыянуе рэлігійны друк. Эмігранцкія перыядычныя выданні ўтрымліваюць вялікую колькасць канфесіяналізмаў, што адносяцца да розных лексіка-семантычных груп. На працягу 1930–1980-х гг. былі выдадзены часопісы «Божым шляхам» (1947–1957 гг.; 1964–1980 гг.), «Царкоўны Сьветач» (1951–1988 гг.), «Голас Царквы» (1955–1993 гг.), «Беларускі праваслаўны часопіс» (1962 г.), «Беларуская Царква» і інш. Даследчык рэлігійнага друку на Захадзе Ю. Гарбінскі сцвярджае, што ў перыяд з 1946 па 2005 г. выходзіла 68 канфесійных выданняў беларускай дыяспары на роднай мове (сярод іх 34 праваслаўныя выданні, 21 каталіцкае, 13 пратэстанцкіх) [7, с. 172]. Даследчык адзначае наступныя недахопы ў мове эмігранцкага рэлігійнага друку: 1) частае выкарыстанне наватвораў, архаізмаў, рэгіяналізмаў; 2) русіцызмы, паланізмы, украінізмы і г. д.; 3) арфаграфічныя і графічныя памылкі [7, с. 257].

На працягу другога этапу станаўлення сістэмы канфесійнай лексікі ў беларускай мове развіццё рэлігійнай тэрміналогіі адбывалася па двух супрацьлеглых кірунках:

- 1) традыцыйным;
- 2) інавацыйным.

Традыцыйны кірунак характарызуецца выкарыстаннем рэлігійных тэрмінаў, запазычаных з іншых моў (пераважна з польскай і царкоўнаславянскай), фанетычна і марфалагічна адаптаваных, і агульнаславянскага лексічнага запasu. Запазычаныя і беларускія

спецыяльныя найменні ўжываюцца ў двух варыянтах: большасць аўтараў канфесійных перыядычных выданняў і перакладаў Свяшчэннага Пісання, богаслужбовых і катэхізатарскіх тэкстаў прытрымлівалася сучасных правапісных норм: *касцёл* [СЭМ, 16,18, с. 20], *святыня* [СЭЛ, 2,27, с. 59] і інш. Аднак у асобных газетах і часопісах, перакладах кніг Бібліі зафіксавана ўжыванне рэлігійных намінацый, напісанне якіх грунтуецца на дэрформенным правапісе (да прыняцця праекту «Аб зменах і спрашчэннях беларускага правапісу» 1933 г.): *апсыда* [БШ, № 46, 1952, с. 6], *малельні* [БШ, № 46, 1952, с. 7], *святныя* [ППЖ, 8,2, с. 324], *Святое Святых* [ППЖ, 9,3, с. 325], *скляпеньні* [БШ, № 46, 1952, с. 7] і інш.

Інавацыйны кірунак прэзентуецца тэрмінамі-наватворамі, якія створаны на аснове беларускага лексічнага матэрыялу пры дапамозе наяўных афіксаў: *прысенак* (прытвор) [СЭЯ, 10, 23, с. 105], *скарбона* (скарбніца) [СЭМ, 27, 6, с. 34], *субожня* (царква, касцёл) [Зніч] і інш. Сюды ж адносяцца таксама аўтарскія рэлігійныя намінацыі Я. Станкевіча: *паўніня*, *святліня*, *цямнота*, *хітрыня*, *Ягнётка Божае* [ЕІ-1973].

Адзначым, што пераважная большасць аўтараў рэлігійных выданняў і перакладчыкаў Бібліі належалі да традыцыйнага кірунку. Прадстаўнікі інавацыйнага кірунку выступаюць колькасца нешматлікай і неўплывовай групай, тэрміны, створаныя імі, з'яўляюцца адзінакавымі і малараспаўсюджанымі.

Лінгвістычныя выданні, што выходзілі ў 1930–1980-х гг., прадстаўлены «Руска-беларускім слоўнікам» пад рэдакцыяй А. Александровіча (Мінск, 1937 г.), «Тлумачальным слоўнікам беларускай мовы» ў 5 т. 6 кн. (1977–1984 гг.), «Клясычным грэцка-беларускім слоўнікам» Я. Пятроўскага (ч. 1 – 1983 г., ч. 2 – 1985 г.). Рэлігійная лексіка, зафіксаваная ў вышэйназваных лексікаграфічных працах, характарызуецца наступнымі асаблівасцямі:

- 1) адсутнасцю тэндэнцыі да перадачы запэчычаных рэлігійных намінацый адпаведнікамі з агульнаславянскага або ўласна-беларускага лексічнага фонду: *анафема* [РБС-1937; ТСБМ]; *атэізм* [РБС-1937; ТСБМ]; *кляштар* [ТСБМ]; *празеліт* [РБС-1937; ТСБМ] і інш.;
- 2) ужываннем уласнабеларускіх лексічных адзінак, наяўных у мове: *бабінец* [ТСБМ]; *неўміручасць* (з руск. *бессмертие*) [РБС-1937]; *папярэднік* (з руск. *предтеча*) [РБС-1937]; *паслугач* (з руск. *служитель*) [РБС-1937]; *Сёмуха* [ТСБМ]; *фігавае дрэва* (з руск. *смоковница*) [РБС-1937] і інш.;

- 3) выкарыстаннем паланізмаў: *афяра* [РБС-1937]; *афяроўваць* [РБС-1937]; *жагнацца* [ТСБМ]; *імша* [ТСБМ]; *ксёндз* [ТСБМ; РБС-1937] і інш.;
- 4) наяўнасцю вялікай колькасці русізмаў і царкоўнаславянізмаў: *акаянны* [ТСБМ]; *бажаство* [РБС-1937]; *веруючы* [ТСБМ; РБС-1937]; *гавець* [ТСБМ]; *кашчунства* [РБС-1937; ТСБМ]; *маліцвеннік* [РБС-1937]; *тварэц* [РБС-1937]; *язычства* [РБС-1937] і інш.;
- 5) выкарыстанне калек з рускай мовы: *богазневажальнік* [ТСБМ]; *богашукальнік* [РБС-1937]; *веравызнанне* [РБС-1937]; *іншаверац* [ТСБМ]; *светабудова* [РБС-1937] і інш.;
- 6) наяўнасцю аднакарэнных і рознакарэнных лексічных варыянтаў: *ангел* = *анёл* [ТСБМ], *біскуп* = *епіскап* [ТСБМ], *Збавіцель* = *Збаўца* [ТСБМ], *Узнясенне* = *Ушэсце* [ТСБМ] і інш.

Значная колькасць канфесійных лексем прадстаўлена ў «Тлумачальным слоўніку беларускай мовы» (ТСБМ). У выданні выяўлены тэрміны, што адносяцца да праваслаўнай, каталіцкай, іўдзейскай, пратэстанцкай і мусульманскай сфер. Дадзеная крыніца вывучэння канфесійных намінацый утрымлівае наступныя лексіка-семантычныя групы (ЛСГ) рэлігійнай лексікі: назвы звышнатуральных сіл; назвы асоб-служыцеляў культу; назвы прадметаў і атрыбутаў богаслужэння; назвы культавых пабудоў і іх частак, рэлігійных навучальных устаноў; назвы святаў, абрадаў, перыядаў посту; назвы рэлігійных кніг, паняццяў.

Вынікам дзеяння экстралінгвістычных фактараў стала абмежаванасць рэлігійных выданняў і перакладаў на тэрыторыі Беларусі, што ўскладняла працэс развіцця і нармалізацыі канфесійнай лексікі ў сучаснай беларускай мове. Рэлігійныя намінацыі, якія ўжываліся на працягу другога этапу ў эміграцыйных перакладах Свяшчэннага Пісання, богаслужэбных і катэхізатарскіх кнігах, рэлігійным перыядычным друку, пераважна характарызаваліся неадпаведнасцю нормам існуючага беларускага правапісу, канфесійнай маркіраванасцю і штучнасцю новаствораных намінацый. Тым не менш пэўная частка лексікі, зафіксаванай у перакладах кніг Бібліі ў 1930–1980-я гг., была асэнсаваная і выкарыстаная ў працы над далейшымі перакладамі, здзейшчанымі ў межах другой паловы 1980-х – пач. ХХІ ст.

Такім чынам, фарміраванне сістэмы рэлігійнай лексікі беларускай мовы на працягу двух этапаў адбывалася ў складаных

умовах выпрацоўкі правапісных норм, адначасовага суіснавання двух варыянтаў («тарашкевіцы» і «наркамаўкі») беларускай мовы, функцыянавання канфесійнага друку па-за межамі этнічнай тэрыторыі краіны. Вышэйназваныя акалічнасці спрыялі засваенню і распаўсюджанню вялікай колькасці запазычаных рэлігійных намінацый, варыянты якіх характарызаваліся цэлым шэрагам лексічных, граматычных, марфалагічных, сінтаксічных, акцэнтных і арфаграфічна-арфаэпічных адрозненняў.

Крыніцы даследавання:

БРС-1926 – Байкоў, М. Беларуска-расійскі слоўнік / М. Байкоў, С. Некрашэвіч. – Менск: Дзярж. выд-ва Беларусі, 1926. – 360 с.

БШ – Божым шляхам: часопіс бел. рэліг. думкі. – Paris: [б. в.]. – 1947–1964. – London. – 1964–1980.

ЕЯ-1973 – Евангеля подле сьвятога Яана // Сьвятая Бібля: Кнігі сьвятога пісьма Старога й Новага закону / з мовы габрэйскае а грэцкае; пераклад Я. Станкевіча і М. Гітліна. – Нью-Ёрк, 1973. – 840 + 260 с.

МБС – Маскоўска-беларускі слоўнік / уклад. М. і Г. Гарэцкія // Гаўрыла Гарэцкі. Выбранае. – Мінск: Бел. кнігазбор, 2002. – С. 239–336.

ППЖ – Пасланьне Паўлы да жыдоў // **НОВЫ ЗАПАВЕТ Госпада нашага Ісуса Хрыста і ПСАЛЬМЫ** / пер. А. Луцкевіча. – Гельсінкфорс: Брытанскае і Замежнае Біблейскае Таварыства, 1931 г. – С. 319–332.

РБС-1937 – Руска-беларускі слоўнік / пад рэд. А. Александровіча. – Менск: Выд-ва АН БССР, 1937. – 494 с.

РКС – Ластоўскі, В. Падручны расійска-крыўскі (беларускі) слоўнік / В. Ластоўскі. – Коўна: Друкарня А. Бака, 1924. – 832 с.

СЭЛ – Святая Эвангелія Езуса Хрыста паводле Лукаша // Чатыры Эвангеліі / пер. кс. В. Гадлеўскі. – Гродна: Гродзен. Рым.-Катал. Дыяцэзія, 1998. – С. 57–91.

СЭМ – Святая Эвангелія Езуса Хрыста паводле Матэўша // Чатыры Эвангеліі / пер. кс. В. Гадлеўскі. – Гродна: Гродзен. Рым.-Катал. Дыяцэзія, 1998. – С. 5–28.

СЭЯ – Святая Эвангелія Езуса Хрыста паводле Яна // Чатыры Эвангеліі / пер. кс. В. Гадлеўскі. – Гродна: Гродзен. Рым.-Катал. Дыяцэзія, 1998. – С. 93–117.

ТСБМ – Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: у 5 т. – Мінск: Гал. рэд. БСЭ, 1977–1984. – Т. 1–5.

ЛІТАРАТУРА:

1. Запрудскі, С.М. Правапісныя рэформы ў славянскіх літаратурных мовах у XX стагоддзі / С.М. Запрудскі / Бел. дзярж. ун-т, Бел. камісія славістаў. – Мінск, 1998. – 23 с.
2. Запрудскі, С.Н. Научный и политический аспекты реформы белорусского языка 1933 года / С.Н. Запрудский // Славяноведение / Рос. акад. наук, Ин-т славяноведения и балканистики. – М.: Наука, 1992. – С. 73–88.
3. Лыч, Л. Рэформа беларускага правапісу 1933 года: ідэалагічны аспект / Л. Лыч. – Мінск: Навука і тэхніка, 1993. – 39 с.
4. Станкевіч, С. Русіфікацыя беларускае мовы ў БССР і супраціў русіфікацыйнаму працэсу / С. Станкевіч. – Мінск: Навука і тэхніка, 1994. – 79 с.
5. Шакун, Л.М. Рэформа правапісу і граматыкі 1933 года / Л.М. Шакун // Гісторыя беларускага мовазнаўства: вучэб. дапам. – Мінск: Універсітэцкае, 1995. – С. 133–145.
6. Запрудскі, С.М. Беларуская мовазнаўства і развіццё беларускай літаратурнай мовы: 1920–1930 гады / С.М. Запрудскі. – Мінск: БДУ, 2013. – 367 с.
7. Гарбінскі, Ю. Беларускі рэлігійны друк на Захадзе: перыёдыка, графічныя друкі (1945–2005) / Ю. Гарбінскі. – Нью-Ёрк – Варшава: БІНІМ, 2009. – 884 с.
8. Жураўскі, А. Праблемы норм беларускай мовы / А. Жураўскі. – Мінск: Навука і тэхніка, 1993. – 35 с.
9. Клімаў, І. Гісторыя складвання двух стандартаў у беларускай літаратурнай мове / І. Клімаў // Роднае слова. – 2004. – № 6. – С. 41–47.
10. Клімаў, І. Лінгвістычная апазіцыя двух стандартаў беларускай літаратурнай мовы / І. Клімаў // Роднае слова. – 2004. – № 7. – С. 14–18.

SUMMARY

The article is devoted to the problem of periodization of system of religious lexicon in the Belarusian language. In the analysis the two stages tendencies which influenced formation of national religious lexicon system are considered, phonetic, semantic and derivational features of confessionalism are characterized.

Паступіў у рэдакцыю 13.06.2014 г.